

Dömdödöm

Buzay István
illusztrációi
(Biki-bukfenc-bukferenc)

Szőnyeteg Lajos jaj de álmos

Szakolezay Lajos**KÖLTÉSZET, JÁTÉK, SZABADSÁG****LÁZÁR ERVIN MESEKÖNYVEINEK ILLUSZTRÁCIÓIRÓL**

Lázár Ervin, a tündéri mesemondó – meseíró! – klasszisát jelzi, hogy gyerekeknek szánt, de a felnőtteket is gondolkodásra és mosolyra készítő művei újabb és újabb kiadásokat érnek meg. Ezúttal a Móra Könyvkiadó örvendeztetett meg bennünket négy mesekönyvének megjelentetésével. A kötetek újdonsága? Fiatal grafikusművészek-illusztrátorok mutathatják meg rajzi fantáziájukat, pontosabban, hogy számukra mit jelent az író – távolról valahol a klasszikus népmesébe kapaszkodó, ám hanghordozásában, stílusában a ma furfangját, tódításait közvetítő – különleges világának képtörténetként való megörökítése.

Az *A Négyszögletű Kerek Erdő* sorozatának három kötetét – *Bikfi-bukfenc-bukferenc* (2013), *Gyere haza, Mikkamakkal, Dömdő-dömdő-dömdödöm* (mindkettő 2014) – Buzay István illusztrálta, míg az *A hétfejű tündért* (2013) Molnár Jacqueline látta el rajzos értelmezéssel. Két grafikusművész, két önálló – egymástól jól megkülönböztethető – képvilág. Izgalmas bűvármunkát jelentett különbözőségük föltárása, főképp abból a szempontból, hogy csaknem ugyanazon meseszöveg történései, alakjai miként lódították meg fantáziájukat. De mielőtt a rajzban is autentikus *mesevonal* sajátosságaira rátérnék, aligha haszontalan az *alap* – az ihletet adó, a kibontás invencióját ösztönző-segítő *mese* – karaktere körüli bolyongás.

Lázár Ervin azon írók közé tartozik, akik – a szülőtte föld révén rokon Illyés Gyulától a népi szürrealitás (versbeni!) bajnokáig, Kormos Istvánig hosszú a sor – a táj és a nép *boldogságos* szorításában faragják ki saját arcukat. A szegénység, a puszta nincstenlejeinek sorsa, a nyikorgó szekér és a némelykori megváltást hozó hűs eső – Kormos ódát ír a kukoricáról – mind-mind olyan élmény, amelyben a szociografikus valóság, lett légyen a megjelenítés

a legmeghökkenőbb avantgárd, valamiképp benne foglaltatik a *magatartást* is reveláló gondolati kitárlkozás érendszereiben.

Nagy áttételeken keresztül ez a nóvuma Lázár Ervin meséinek.

Ehhez jön még az „égi létra”, egy akarva-akaratlan otthonivá tett hiedelemvilág sugárzása is. A csillagos égbolt, mint mindent óvó szeretet-sátor gyakorta középpontba kerül. Amely alá behúzódni egyszerre jelenti a „létbizonytalannak” valaminő külső hatalom – lsten(?) – ajándékként való elfogadását, ugyanakkor a földi küzdelemben megfáradók illuzórikus(?) menedéke. Az ember, még a legszegényebb is, nem léphet úgy a *földabroszra* – akár méltósággal viselt bakancsot hord, akár valaminő bilincset (nem köztörvényes bűn elkövetőjéről van szó) –, hogy életével, működésével, álombéli vagy valóságos cselekedeteinek garmadájával ne hagyja nyomot.

Ezt a mázsák terhét (szó se róla, néha a komorabb körülmények ellenére is boldogság-terhét) viselő embert szabadítja meg kötöttségeitől az író játékkal, humorral, csúfolkodó vagy együtt érző szeretettel. Meseigazsága nem is annyira a különleges – a szokványosat egy eredeti nézőponttal kilendítő – történetben van, hanem a fantáziadús nevek jellemet, szólásmódot meghatározó garmadájában, a nyelvi leleménnyel alkotott, archaikusnak tetsző, mégis saját kitalációjú szavak nyüzgésében, s nem utolsósorban a költészetben és a költészet handabandája révén előadott tanításban.

Ha nem volna profán a hasonlat, nyugodtan írhatnánk, meséiben Lázár akarva-akaratlan saját *tízparancsolatát* teremtette meg. Ne légy nagyképű, dicsekvő, hivalkodó, önző, hazudozó, a másikat lenéző, kisstülű, árulkodó, ármánykodó, hitetlen! Szeresd felebarátodat, az erdőt (szabadságszimbólum!), a megnyomorítottakat, a lecsúszottakat, az öregeket,

a beszéddel önmagukat kifejezni képteleneket – legzseniálisabb hőse, Dömdödöm amikor azt mondja – mást nem is tud –, hogy *dömdödöm*, abban benne van az egész világ! –, hogy magad is boldog légy! Persze az egész abból indul ki, hogy az író elűzendő a szomorúságot, széttörve fantáziájának bilincseit, maga is boldog akar lenni.

A teremtést hozó ihlet az ő boldogsága. Akarjuk, nem akarjuk, hihető vagy hihetetlen, ezekkel a furfangos történetekkel alapozza meg kedélyvilágát – az elme szárnyal, fűszálakból és zombékokból (s az általuk közvetített igazságtartalmakból) épül a *jót*, a *szépet* piedesztálra emelő, a megszépített „bűnösöket” befogadó égi katedrális –, hogy olvasó gyermekeinek (gyermeklelkű, mindenfajta tisztaságra fogékony felnőtteinek) éppúgy örömet szerezzen, mint magának.

Jókedve – a szavak tündérkertjében játszadozó írótnézem, nem a valóság labirintusainak úttalan útjait megszenvedőt – határtalan. A család szeretet-közegéből, a gyermeki elszólásokból, nyelvfacsarintásokból *csent szavak* költői látomásában lélegezni kezdenek – mindenik valamely szeretet-élménynek a darabkája –, s derűs torzításukban ott a *helyi színen* túllépő, mindig valaminő egyetemes kedélyvilág, a megnevezés bátorságát sugalló igazság is. Ha azt írja, hogy „jönnek a pomogácsok” – a *Gyere haza, Mikkimakka!* utószavában az irodalomtörténész Pomogáts Béla élményszerűen vall a regény megszületéséről –, érezzük, nem árt remegni is, hogy az ismeretlen „földöntúli” lények csapatában föltehetően nem csupán a kellemzoldosai lepik el földrészünket, hanem a nem kívánatos betolakodók is.

A Négyszögletű Kerek Erdő, hiába tiltja meg a bukfenecet (önmegvallásunk örömet) a tuskólábú, hordóhasú Kísféjű Nagyfejű Zordonbordon, a szomorúságot hírből sem ismerő *szbadság-tisztás* lesz, amelynek külön lakói: Bruckner Szigfrid, az oroszlán, Ló Szerafin, a kék paripa, Aromo, a szabadfoglalkozású nyúl, Macskavati, a tündérkedő észlány, Nagy Zoárd, a lépkedő fenyőfa, Szörnyeteg Lajos, a legjobb szívű behemót, Dömdödöm, a gyermeki jóság csimborasszója, s nem utolsósorban Mikkamakka, a macskaforma gyermek („fekete kalapban, piros ingben, farmernadrágban,

lábán ormótlan bakancs”) egymás és az emberiség mulattatására (itt válik Lázár gyermekből felnőtté) olyan történetesort eszel ki és valósít meg, amelyben a csoda, a rossz elűzése, önmagunk és határaink megismerése, stb. létfontosságú, mert minden ízében szabadság-szagú *bölcsességé* válik.

Maminti, a kicsi zöldtündér és Mikkamakka, a bárányfelhő-bodorító – akárcsak kitalálójuk – túl van már a hétköznapi realitások *ólom-terhén*, és olyan eszményi terrénmotot teremt magának, mindannyiunk örömére, amelyen bátorság és hűség, embertársaink szeretete és a honszeretet (akár egy sokszor locsolt virág, mint beszédes szimbólum) egybeér. Nagyképpen hangzik? Az egész univerzum is gazdagszik általuk.

Kell-e hangzatosabb és felemelőbb *tanítás*, mint a *Nagyapa meg a csillagok!*

„– Azt is láttad már, hogy időnként egy-egy csillag leesik?”

Láttam, azok a hullócsillagok.

És minden nap több is leesik. Igaz-e? folytatta Mikkamakka.

Igaz... Ez azt jelenti, hogy egyszer csak elfogynak az égről a csillagok? – ijedt meg Babó Titti.

Na látod – mosolyodott el fölünyesen Mikkamakka.

– Azt gondolod, hogy mindennap kevesebb csillag van az égen?

Én aztán nem.

Nem is gondolhatod, mert nincs kevesebb.

Bár nem egészen értem – komorodott el Babó Titti. –

Mindennap leesik egy csomó, még sincs kevesebb?

De nincs ám! Mert Nagyapa minden éjjel összeszedi a lehullott csillagokat, a létráján fölmászik az égig, és szépen visszaszögezi mindeniket.

Babó Titti szájátva hallgatta Mikkamakkát, csak nagy sokára ocsúdott ámulatából.

És mi lesz – kérdezte suttogva –, mi lesz, ha Nagyapa meghal?

Ó, te bikfi – nézett rá megrovóan Mikkamakka –, hát nem tudod, hogy Nagyapa sohasem hal meg?

Az lehet, hogy egyszer majd már nem jár ki az almafával beszélgetni. Meg talán veled se beszélget, velem se. De minden éjjel veszi a létráját, összeszedi a lehullott csillagokat, és mind visszaszögezi az égre. Mindörökké, a világ végezetéig.

Ló Szerafin legyőzi önmagát

Buzay István
illusztrációi
(Bikfi-bukfenc-bukferenc)

Nagy Zoárd, a lépkedő fenyőfa

A fájós fogú oroszlán

Gyere haza, Mikkamkka!

Bizony, Babó Titti, ilyen nagyapád van!”
Íme, a látvánnyal alig megfogalmazható! Költészet is, bölcsesség is, igazság is. Mert a csillagok fölszögezésekor – maradjunk csak ennél a példánál! – a lélektárnákat kell megnyitni. Ám a titok kazamatáiban megmerülő ecset, ha átszellemült kéz forgatja, képes – méghozzá képpel! (ilyen a magyar nyelv!) – a láthatón túlit is megragadni. Illusztrátoraink fenséges mesevilága tanúsítja mindezt.

Mint fentebb már említettem két önálló grafikus, két rajzvilág, két ábrázolási mód. Abban, hogy Lázár Ervin kitérőkkel is „egylényegű” csodáját kétféleképp (és még hányféle módon?) lehet értelmezni, legjobb önmagukat adják.

Buzay István a vonalas rajz mestere. Az előzőek lapok mindhárom könyvben azonos (csak más háttérszínnel megjelenő) tollrajzai groteszk voltakban a mesék főhőseit idézik: megnyújtott állapotában röpül Ló Szerafin, Amoro vagy Vacskamati pöttyös ruhája bohóclétet sejtet, Nagy Zoárd mint fenyőfa két ágán, feltartott „kezében” csillagszórókat tart. A kötetbeli illusztrációk, noha rajzos voltak megmarad, már a testeket folthatásukban mutatják.

A piktogramszerű jelekként funkcionáló különféle locsolókanna formák és az alakokat körtáncba fordító ringlispil (*Vacskamati virágja*), a tölgyfát mint az erdőlélet életfáját körülzsongó, a súlytalanság állapotában lévő állatok artisztikus röpülése – egész oldalas rajz – valamint Kisfejú Nagyfejú Zordonborzon éjfekete (fekete-barna-kék) amőbaformája a hatalmas testen belüli groteszk testrészekkel (*Bikfi-bukfenc-bukferenc*), az asztallá görnyedő Ló Szerafin mosása, csutakolása (*Bemutatkozunk*) és a sajtószerű zuhanyrózsa mint embert és természetet ébresztő alkalmatosság, valamint a dombként domborodó alvó test, csúcsos orrával és amőba lábával (*Szörnyeteg Lajos jaj de álmos*), mind-mind jellegzetes képsimbólum.

Buzay figurái sosem édeskések, inkább modernek – van bennük valami az úrlények légből kapaszkodó antennáiból és a cirkuszi, vagyis harlekini jelenetek vidor sejtelmességéből (*Ló Szerafin legyőzi önmagát*). Hol a néprajzi elemek dominálnak – lásd a *Gyere haza, Mikkimakka!* 42-43. oldalát díszítő, horizontálisában és vertikálisában is sokat mondó

(op-art talaj és kopjafa törzsű életfa) akvarellt –, hol a dinnyefa „lampionjai” által megidézett organikus valóság (ugyanott).

Egészen különös a tipográfiai bravúrként is említhető módi, miszerint az egész oldalas színes (kék, fehér pöttyökkel vegyített fekete, sötétbarna fehér ékkel) lapokon nyomtatott szöveget az illusztrációk úgy fogják közre, hogy a rajzos bordűr hangulati keretet ad a közlendőnek, illetve a sötét és a világos kontrasztja megeléjenti – drámaivá teszi? – a kép kivágást. A néhány esetben oldal-párként is funkcionáló grafikák a *Döm-dömdö-dömdödöm* című mesekönyvnek (is) látványsajátosságai.

Molnár Jacqueline az *A hétfejű tündért* illusztrálta. Nem idegenkedvén a lapzáró, szövegjáró rajzos elemektől karaktert mutatva futtatja ecsetjét-ceruzáját, ám bravúros hatást akkor ér el, amikor az egy oldalas vagy a másik oldalra is átfutó (oldal-páros) grafika tömör, figurán belüli szinte monokróm színe testsúlyt-érzelmi súlyt involvál. Elsőbbséget ilyen a könnyeivel a patakot duzzasztó leány drámai, a vízszintest vízszintessel erősítő képe, amelyen a fekete mellett a vörös szín dominál (*A kislány, aki mindenkit szeretett*). Ám ugyanezt a teljesség-élményt nyújtja a címadó mese, az *A Hétfejű Tündér* kétoldalasan záró képe is.

A rácpácesresi csoda – Lázár Ervin többször megtapasztalhatta – abban van, hogy a szülötte föld és történései nem csupán a gyerekkori tájban gyökeresnek, hanem az író szívében is. Ezért érzi annyira a sajtós, ezért állt be, bűnös-ként, hat fej levágása után testőrként a Tündérhez, hogy a megmaradt egyetlen fejet „lándzsával, karddal, baloskával, péklapáttal, szablyával, vassal, vérral, vencesellővel őrizhesse. És még mivel? „Szeretettel.” Ezt a pillanatot, a hegyvonulatként elterülő, lehunyt szemű *ősanya* pihenését ragadta meg az illusztrátor – dekoratív látványra törekedve, a palástban végződő hajzuhatagot és a ruhát is gazdagon díszítve. A hős védő, kardjával, szinte gyermekként foglal helyet az *ősasszony* keblén. Csillagok és körkörös hullámok teszik igazgatóvá a Tökélyt, a Csúnaságból Szeretet-Asszonnyá emelkedő Tündér méltóságos drapériáját.

Sűrű képvalóságában álló fáinak, tornyainak (*Rácesresi és pácesresi*) éppúgy dinamikájuk van, mint az

A nagyravágó feketerigó

Molnár Jacqueline illusztrációi

A Hétféjű Tündér

A lyukas zokni

organikus holdsarlóban végződő nyakakat nyújtogató boszorka-tündér csúnyaság-próbájának (*A Hétfejű Tündér*), vagy az *A nagyravágyó fekete rigó* több madarat, vetélytársat rejtő fekete fájának, illetve a száguldó tigris hátán ülő ifjú hölgy, Brunella utazás-szomjának (*A kislány, akit mindenki szeretett*). Op-art tünemény az *A lyukas zokni* egész oldalas illusztrációja – a vörös háttérben igencsak él a mintás „torony” –, és szürreális ízű telitalálat a különös maszkjáték (*A Kék meg a Sárga*). Szép a *Szurkos kezű királyfiak* párosának szembe nézegetősdije. A színes oldalra nyomott szövegnek itt is van hatása, s az egyszerűbb és bonyolultabb szerkezetű illusztrációk is élnek ewel az izgató háttérrel (*A hazudós Egér*, *Szökevény szereplők*, *Két Reggel*, *Nagyapa meg a csillagok*, *Álmos Palkó*).

A négy Lázár Ervin-könyv abban is újdonság, hogy utószóként egy-egy családtag (a feleség, Vathy Zsuzsa, az író lánya, Lázár Zsófia és unokaöccse, Szabó Kristóf, valamint a pályatárs irodalomtörténész, Pomogáts Béla) személyes hangon bevezet bennünket eme tündérvilág alakulásának a rejtelmeibe. (Budapest, Móra Könyvkiadó, 2013, 2014)

A kislány, akit mindenki szeretett